TEZAURUL DE MONEDE ROMANE DE LA BĂLĂNEŞTI (JUD. NEAMŢ)[1]

DE

BUCUR MITREA, VIRGIL MIHAILESCU-BÎRLIBA

CUVINTE CHEIE: Bălăneşti – Neamţ, Tezaur monetar roman (69-181/183).

În cursul anului 1958, cu prilejul unor lucrări agricole s-a descoperit în preajma (?) satului Bălăneşti (com. Bârgăuani, jud. Neamţ) un tezaur de monede romane din timpul imperiului. Prin grija lui Constantin Mătasă, fondatorul şi pe atunci directorul Muzeului Arheologic din Piatra Neamţ, s-a intervenit de îndată şi s-au făcut cercetări la faţa locului. S-au salvat 103 monede de argint, majoritatea denari romani, care au fost trimişi pentru studiere la Institutul de Arheologie din Bucureşti. Aici, monedele au fost curăţite, identificate, clasificate şi catalogate de către Bucur Mitrea. Şi, ca de obicei în asemenea situaţii, un exemplar dactilografiat al catalogului a fost înaintat muzeului nemţean, iar altul a rămas la Bucureşti şi este publicat acum.

Alcătuirea şi publicarea unui *Corpus* al monedelor antice din România constituie un vechi deziderat al istoriografiei româneşti[2]. Realizarea acestuia nu poate fi dusă la bun sfârşit fără punerea în circulaţie a tuturor descoperirilor monetare. Acest lucru este practic imposibil, datorită caracterului relativ al cunoaşterii, care se înscrie într-o dinamică continuă: noi şi noi informaţii inedite sau noi şi noi revizuiri ale celor vechi se adaugă în fiecare an şi chiar în fiecare zi. Însă, situaţia înfăţişată nu ne poate dezarma, datoria fiecărui adevărat specialist fiind aceea de a studia şi publica necontenit documentul numismatic, într-un ritm adecvat. Dacă nu noi, atunci cei care vor urma vor găsi materialul pregătit pentru a fi strâns şi pus la îndemâna istoricilor în cele mai bune condiţiuni. Aceste considerente stau la temelia demersurilor noastre, în care ne-am implicat activ prin editarea unui număr cât mai mare de descoperiri.

---

[1] În luna septembrie a anului 2000 mi-a parvenit un pachet însoţit de o scrisoare (datată 30 august 2000), expediate de către domnul Adrian Popescu, cercetător la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" din Bucureşti. Printre altele, domnul A. Popescu îmi scria: „În primul rând trebuie să mă scuz pentru întârzierea cu care vă trimit cele alăturate, dar am avut o serie de probleme de sănătate care nu mi-au permis acest lucru... Alăturat vă trimit ... şi două manuscrise pe care le-am găsit când am pus ordine în ceea ce ne-a lăsat regretatul domn Mitrea...".

După cum reiese din cele de mai sus, în pachet se aflau şi două dosare care adăposteau manuscrisele amintite, însoţite de numeroase alte informaţii despre două descoperiri de tezaure monetare romane (Văleni şi Bălăneşti, ambele situate astăzi în judeţul Neamţ), totul fiind pregătit în vederea elaborării unor studii finale publicabile. Dosarele respective nu au vreo notificare pe coperte, dar au ataşate scurte bilete în care B. M. precizează titlurile celor două articole preconizate a fi întocmite, numele autorilor (al doilea fiind al subsemnatului), precum şi data (mai, 1993), care se plasează cu doi ani înainte de decesul său.

Mi-a revenit o sarcină onorantă, interesantă şi plăcută pe de-o parte, deşi oarecum delicată, pe de alta. Am văzut din nou metodele de lucru ale profesorului, cu acurateţea şi acribia care-l caracterizau. Totodată, mi-am pus întrebarea, dacă să semnez totuşi o astfel de lucrare, întrucât cea mai mare parte a muncii aparţine lui B. M. Însă, eventualele erori sau opinii susceptibile de a fi corectate, care vor exista aproape sigur în variantele publicate, mă obligă să-mi asum o responsabilitate, aşa încât am respectat şi din acest punct de vedere dorinţa sa până la capăt (V. M.-B.).

[2] B. Mitrea, *Per un corpus di ripostigli di monete romane, în Congresso Internazionale di Numismatica, 11-16 settèmbre, 1961, Atti*, II, Roma, 1965, p. 444-445; idem, *Concerning a Corpus of Roman Monetary Discoveries „Intra et Extra Fines Imperii Romani Repertae"*, în *Dacia*, N. S., 6, 1962, p. 511-514.

Iată de ce, deşi cu destulă întârziere (43 de ani !), credem că tezaurul de la Bălăneşti trebuie pus la dispoziţia celor interesaţi. Este adevărat că el a fost menţionat adesea în literatura de specialitate, însă datele comunicate au fost minime sau uneori chiar eronate[3].

Structura tezaurului. Monedele recuperate din depozitul de la Bălăneşti se înşiră de-a lungul unei lungi perioade de timp, de peste o sută de ani. Cele mai vechi exemplare datează din vremea domniei lui Vespasianus (69), iar cele mai noi sunt de la Commodus (181 sau 183). Prezenţa monedei „barbare", copiată se pare după o emisiune a Antoninilor, poate deplasa limita de încheiere a tezaurului, cu toate că nu deţinem date certe în această privinţă. Compoziţia depozitului este aproximativ uniformă, acoperind aproape toate domniile împăraţilor din intervalul de timp amintit: 10 Vespasianus, 3 Titus, 1 Domitianus, 25 Traianus, 26 Hadrianus, 21 Antoninus Pius, 15 Marcus Aurelius, 1 Commodus, 1 „barbară" (Tabelul 1).

Aşa cum remarcam şi în cazul altor tezaure de denari romani din secolele II-III, găsite nu numai în Moldova, dar şi între graniţele Imperiului Roman sau din afara acestora, nucleul principal al monedelor se plasează cronologic în timpul domniilor Traianus – Marcus Aurelius[4].

Şi de această dată, asemenea emisiuni însumează un volum destul de ridicat (84,466%). Multe din tezaurele încheiate cu piese de la Commodus, din imperiu sau din afara lui, au masa principală a monedelor din perioada Traianus – Marcus Aurelius, apropiată foarte mult de cea constatată la Bălăneşti: Alba Iulia (81,77%), Iwno (84,37%), Parava I – 1937 (81,83%), Prelasko (82,71%), Sascut (82,13%), Silly – Orne (82,49%)[5] ş. a. m. d.

După părerea noastră, explicaţia acestor analogii trebuie căutată în politica monetară a imperiului, care a favorizat constituirea unei asemenea serii de tezaure. Ajunse pe diferite căi în afara hotarelor romane, ele reflectă în mod evident compoziţia masei monetare din care au fost desprinse, cea din Imperiul Roman, dintr-un moment neprecizat, dar ulterior reformei lui Septimius Severus[6].

O mică anomalie se constată la Bălăneşti în ceea ce priveşte reprezentarea emisiunilor datorate unora dintre împăraţi. Dacă, de pildă, lipseşte Nerva dintre împăraţii prezenţi aici, ceea ce nu ar fi cu totul neaşteptat, ţinând seama de scurta sa domnie, cu totul surprinzătoare este scăzuta pondere pe care o au monedele lui Domitianus: doar un exemplar pentru 17 ani de domnie ! Însă, dacă luăm în considerare informaţiile privind calitatea multora dintre emisiunile sale, această situaţie se poate justifica prin selectarea şi extragerea unor astfel de piese din circulaţie. În acest caz, tezaurul nostru indică o proveniență târzie[7].

Raportul dintre numărul de monede şi anii de domnie ai fiecărui împărat emitent indică pentru descoperirea de la Bălăneşti o reprezentativitate aproape uniformă (Tabelul 1). Adică, aproape toate emisiunile apar într-o proporţie asemănătoare pentru anii în care au fost bătute (între 0,75 şi 1,25). Singurele excepţii sunt piesa amintită de la Domitianus şi ultimul exemplar databil (Commodus).

După cum se ştie, intensitatea activităţii monetare poate varia de la un împărat la altul, dar şi în cadrul aceleiaşi domnii. Cauzele au fost multiple şi complexe, iar elucidarea lor este îndepărtată şi deloc facilă. În ceea ce ne interesează, lipsa unor diferenţieri pregnante între aceste raporturi poate sugera nerecuperarea integrală a descoperirii de la Bălăneşti.

---

[3] Idem, *Descoperiri recente de monede antice pe teritoriul R. P. R.*, în *SCIV*, 10, 1959, 1, p. 158, nr. 11; idem, *Découvertes récentes de monnaies anciennes sur le teritoire de la République Populaire Roumaine*, în *Dacia*, N. S., 3, 1959, p. 605, nr. 11; V. Mihailescu-Bîrliba, *Descoperiri de monede imperiale romane în judeţul Neamţ*, în *SCN*, 4, 1968, p. 457, nr. 2; idem, *Circulaţia monetară la triburile libere de la răsărit de Carpaţi (sec. II-IV e. n.)*, în *MemAntiq*, 2, 1970, p. 316, nr. 23; idem, *La monnaie romaine chez les Daces orientaux*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1980 (în continuare, se va cita prescurtat *La monnaie romaine*), p. 254, nr. 22 (se comunică numărul de inventar 3234 dat în Muzeul de Istorie din Piatra Neamţ tezaurului de la Bălăneşti, găsit în anul 1958).

[4] Idem, *Tezaurul de denari romani imperiali de la Puriceni (com. Borleşti, jud. Neamţ)*, în *MemAntiq*, 4-5, 1972–1973 (1975), p. 128; idem, *La monnaie romaine*, p. 238 şi urm.; idem, *Tezaurul de denari romani imperiali de la Gherăieştii Noi, jud. Neamţ*, în *ArhMold*, 14, 1991, p. 58-59; V. Mihailescu-Bîrliba, I. Mitrea, *Tezaurul de la Măgura*, Bibliotheca Carpicae, Bacău, 1977, p. 21-22.

[5] V. Mihailescu-Bîrliba, *La monnaie romaine*, p. 89, tab. XV şi p. 134-141, tab. XXV.

[6] Idem, *La monnaie romaine*, p. 201; idem, *Une problème de statistique mathématique: la réforme de Septime Sévère et les trésors monétaires romains au-delà des frontières de l'Empire*, în Ch. Carcassonne şi T. Hackens (ed.), *Statistics and Numismatics/Statistique et Numismatique, PACT*, 5, 1981, Strasbourg, p. 324-333; idem, *O problemă de statistică matematică: reforma lui Septimius Severus şi tezaurele monetare romane de dincolo de frontierele imperiului*, în *CercetIst*, S.N., 12-13, 1981–1982 (1983), p. 159-167: idem, *«Le trésor unique» de l'Empire Romain*, în *MemAntiq*, 15-17, 1983–1985 (1987), p. 117-125.

[7] I. Carradice, *Coinage and Finances in the Reign of Domitian. A. D. 81-96*, BAR International Series 178, Oxford, 1983, p. 59.

Tabelul 1

Tezaurul de la Bălăneşti: structura compoziţiei

Nr. crt.	Împăratul şi membrii familiei imperiale	Anii de domnie	Anii între care se datează monedele din tezaur	Numărul total de exemplare	Numărul de exemplare pe an/domnie	Procentajul
1.	Vespasianus	69-79	69-79	10	0,909	9,71
2.	Titus	79-81	80	3	1	2,91
3.	Domitianus	81-96	92	1	0,062	0,971
4.	Traianus	98-117	98-117	25	1,25	24,27
5.	Hadrianus	117-138	117-138	26	1,18	25,24
6.	Antoninus Pius	138-161	139-160	21	0,875	20,39
7.	Marcus Aurelius	161-180	161-179	15	0,75	14,56
8.	Commodus	180-192	181(-183?)	1	0,077	0,971
9.	„Barbară"	-	-	1	-	0,971
	TOTAL	69-192	69-181 (183?)	103	0,919 (sau 0,895)	100

Nominaluri şi monetării. Cea mai mare parte a monedelor de la Bălăneşti sunt denari ieşiţi din atelierul Romei. Excepţiile sunt două piese care, deşi nu par a fi denari, au totuşi aceeaşi valoare. Prima dintre ele este un exemplar de la Traianus, bătut în Lycia (nr. 39). Asemenea monede au fost produse sub auspiciile Romei de către Liga lyciană, încă de la 167 a. Chr. Ultimele monede ale acesteia consistă din denari imperiali şi chiar după dizolvarea confederaţiei de către Claudius s-a continuat emiterea unor astfel de piese până la Traianus (99); lyrele de pe revers fiind legate de cultul lycian al lui Apollo; de altfel, chiar greutatea exemplarului publicat acum nu corespunde cu cea a unei drahme, ci cu a unui denar[8].

A doua monedă asupra căreia vom stărui este cea „barbară", care are toate caracteristicile proprii denarilor: efigie, reprezentări şi chiar legenda (nr. 103). Printre literele legendei, mai ales de pe revers, există unele care par a fi preluate din alfabetul grecesc, iar altele prezintă inadvertenţe care o fac aproape neinteligibilă. Prototipul se pare că a fost într-adevăr un denar emis de Antoninus Pius (sau Marcus Aurelius ?). Însă greutatea sa (2,51 g) îl apropie mai mult de o drahmă. Reprezentările iconografice stângace, legendele incomplete, incorecte şi cu litere greceşti, greutatea echivalentă cu a unei drahme, toate constituie argumente suficiente pentru a identifica centrul sau centrele de emitere a acestor piese în unul din oraşele greceşti de la Marea Neagră, aflat într-o acută criză de numerar, într-un anumit moment şi într-o anume situaţie istorică (solicitare de subsidii din parte unor asediatori sau invadatori ?). Până nu demult credeam că putem identifica un astfel de loc de origine printre oraşele greceşti din nordul Mării Negre, însă acum socotim că acesta trebuie căutat mai degrabă în rândul oraşelor Asiei Mici (tradiţie, experienţă, organizare, resurse)[9].

Monedele „barbarizate" de argint s-au ivit cu precădere în tezaurele din afara hotarelor Imperiului Roman, mai rar în cele încheiate sub Marcus Aurelius (Bârgăuani, Legowo) şi mult mai numeroase la cele ulterioare, în care cele mai noi emisiuni sunt de la Commodus până la Septimius Severus (Antonovka, Bacău, Drzewicz Nowy, Gherăieştii Noi, Ghirişa, Loutchisa, Malkowice, Pogoreloe, Pogorila, Sosnovoe, Wroclaw, Vlădiceni, Zbouj etc.), pentru ca în cele sfârşite cu exemplare ale împăraţilor de mai târziu să lipsească cu desăvârşire[10]. Considerăm că prezenţa lor în depozitele încheiate cu emisiuni Marcus Aurelius – Septimius Severus nu constituie un indicator cronologic precis, decât în măsura în care producerea lor poate fi corelată cu satisfacerea necesităţilor de monedă „bună" (greutate, titlu şi mai puţin înfăţişarea generală) din perioada următoare reformei lui Septimius Severus.

Metalul. Nu posedăm analize privitoare la titlul aliajului monedelor din acest tezaur. Ne atrage totuşi atenţia piesa nr. 34 (Traianus), care prezintă exfolieri, ceea ce denotă o calitate îndoielnică a metalului.

Ponderea. Cele 103 monede studiate cântăresc 320,68 g, ceea ce corespunde unei greutăţi medii de 3,113 g, iar dacă nu ţinem seama de cele două exemplare, care nu au fost emise de atelierul central roman (numerele 39 şi 103), atunci greutatea totală a denarilor este de 315,05 g, cu o medie de 3,119 g. Diferenţa nu ni se pare prea ridicată, iar, potrivit legilor statisticii, pe măsură ce creşte cantitatea lucrurilor analizate, anomaliile se armonizează cu datele masei principale de obiecte.

---

[8] B. V. Head, *Historia numorum. A Manual of Greek Numismatics,* The Clarendon Press, Oxford, 1887, p. 575-576; H. von Aulock, *Die Münzprägung des Gordian III und der Tranquillina in Lykien*, Istanbuler Mitteilungen, Beiheft 11, Verlag Ernst Wasmuth, Tübingen, 1974, p. 15-17.

[9] V. Mihailescu-Bîrliba, *op.cit.*, în *ArhMold*, 14, 1991, p. 60.

[10] Idem, *La monnaie romaine*, p. 81-155 (şi tab. XIV-XXVIII).

Dacă excludem piesele neconcludente (Domitianus, Commodus şi „barbară"), ponderile medii ale emisiunilor de la fiecare împărat, prezente în tezaur, se încadrează între limitele de 3,065 g şi 3,148 g. Într-o situaţie sintetică privind greutăţile medii pentru monedele din 13 tezaure de denari romani din aceeaşi perioadă, găsite în Moldova, avansam cifra de 3,122 g, ca pondere medie generală[11]. Deci, ponderea medie a monedelor de la Bălăneşti se apropie foarte mult de cea generală, constatare care nu poate fi neglijată, ea constituind atât un indiciu cronologic, cât şi unul de natură să arate sursa afluxului monetar.

Cea mai mare parte a monedelor de la Bălăneşti se plasează între parametrii unor greutăţi normale (91 ex.), cu toate că există şi unele excepţii (12 ex.). Unele dintre acestea ating valori care ne atrag în mod deosebit atenţia: 3,98 g (Antoninus Pius, nr. 86); 3,55 g (Traianus, nr. 32); 2,64 g (Traianus, nr. 17); 2,31 g (Hadrianus, nr. 42); 2,73 g (Marcus Aurelius, nr. 87); 2,51 g („barbară", nr. 103) (vezi şi Tabelul 2).

Tabelul 2

Tezaurul de la Bălăneşti: structura ponderală

Nr. crt.	Împăratul şi membrii familiei imperiale	Greutatea medie (g)	Numărul de monede cu greutatea normală (3,41 g-2,80 g)	Numărul de monede cu greutatea subnormală (-2,80 g)	Numărul de monede cu greutatea peste cea normală (+3,41 g)	Greutatea maximă (g)	Greutatea minimă (g)
1.	Vespasianus	3,091	10	-	-	3,21	2,91
2.	Titus	3,103	3	-	-	3,14	3,05
3.	Domitianus	3,48	-	-	1	3,48	-
4.	Traianus	3,148	23	1	1	3,55	2,64
5.	Hadrianus	3,065	23	2	1	3,44	2,31
6.	Antoninus Pius	3,136	17	-	4	3,98	2,81
7.	Marcus Aurelius	3,127	14	1	-	3,40	2,73
8.	Commodus	3,27	1	-	-	3,27	-
9.	„Barbară"	2,51	-	1	-	2,51	-
	TOTAL=320,68 g	3,113	91	5	7	3,98	2,31

Conservarea. Aşa cum arătam şi cu alte ocazii, evaluarea stării de conservare este o operaţie de natură subiectivă care nu asigură în totalitate transmiterea exactă a informaţiei despre starea reală a monedei[12]. Ochiul specialistului, experienţa sa şi raportarea la celelalte piese din descoperire alcătuiesc numai câtiva din factorii care pot afecta aprecierile noastre. Cu toate că avem în vedere aceste considerente, în tabelul 3 am încercat totuşi să prezentăm situaţia generală a stării de conservare a monedelor din tezaurul de la Bălăneşti. Exemplarele foarte uzate şi uzate reprezintă aproximativ 33%, iar cele păstrate în stare bună şi foarte bună constituie peste 47% din total. Totuşi, monedele cu o uzură variabilă cunosc un procentaj care depăşeşte 99,04 (101 ex.), circulaţia fiind cea sugerată ca arie de proveniență.

Axul. Orientarea axelor poate fi corelată cu buna organizare a atelierului emitent şi cu atenta supraveghere a procesului de batere. S-a afirmat că denarii din perioada Nero-Traianus au totdeauna axele orientate în sens contrar (ora 6), pentru ca după domnia ultimului, să apară numeroase iregularităţi, care nu permit stabilirea vreunei reguli[13]. Oricum, în opinia noastră, cel puţin în cadrul atelierului central baterea a fost un proces desfăşurat după o ordine precisă, cu respectarea exactă a reglementărilor fixate. În momentele de scădere a autorităţii sau de cerere sporită se iveau dezorganizări sau slăbiri ale supravegherii, ceea ce conducea la monetizări neglijente: erori în gravarea ştanţelor, aliaj incorect (cu fisurări), pregătirea superficială a pastilei, batere lipsită de precizie (acentrări, „derapări"), orientare întâmplătoare a axelor etc.

La monedele de la Bălăneşti se remarcă preponderenţa monedelor cu axul orientat în sens contrar (↓), care însumează 71 de piese (68,93%) sau a celor cu mici devieri de la acesta (↙ şi ↘), cu 12 exemplare

[11] *Ibidem*, p. 180, tab. XXXI.

[12] V. Mihailescu-Bîrliba, *op.cit.*, în *ArhMold*, 14, 1991, p. 60.

[13] J. Guey, *À propos de la position relative des axes des coins de droit et de revers: pour une numismatographie résolument statistique (I)*, în *BSFN*, 25, 1970, 5, p. 530 şi 532; idem, *À propos de la position relative des coins de droit et de revers, II*, în *BSFN*, 25, 1970, 7, p. 561; C. Brenot, *Monnaies romaines de même coins et techniques de frappe*, în *BSFN*, 25, 1970, 8, p. 575; P. Bastien şi H. Huvelin, *Orientation des axes de coin dans le monnayage imperial romain*, în *BSFN*, 26, 1971, 10, p. 134; V. Mihailescu-Bîrliba, *op.cit.*, în *MemAntiq*, 4-5, 1972-1973 (1975), p. 129; idem, *op.cit.*, în *ArhMold*, 14, 1991, p. 60; V. Mihailescu-Bîrliba, I. Mitrea, *op.cit.*, p. 27.

(11,65%); împreună ele alcătuiesc peste 80% din totalul monedelor din tezaur. De asemenea, am putut sesiza că şi în perioada Vespasianus-Traianus există axe orientate drept (ora 12) (Tabelul 4).

Tabelul 3

Tezaurul de la Bălăneşti: starea de conservare a monedelor

Nr. crt.	Împăratul şi membrii familiei imperiale	Foarte slab conservate (nr.)	%	Slab conservate (nr.)	%	Satisfăcător conservate (nr.)	%	Bine conservate (nr.)	%	Foarte bine conservate (nr.)	%
1.	Vespasianus	2	20	6	60	-	-	2	20	-	-
2.	Titus	1	33,33	1	33,33	-	-	1	33,33	-	-
3.	Domitianus	-	-	-	-	-	-	1	100	-	-
4.	Traianus	-	-	5	20	3	12	17	68	-	-
5.	Hadrianus	1	3,85	4	15,38	5	19,23	16	61,54	-	-
6.	Antoninus Pius	1	4,71	10	47,62	3	14,29	7	33,33	-	-
7.	Marcus Aurelius	-	-	2	13,33	9	60	3	20	1	6,66
8.	Commodus	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100
9.	„Barbară"	-	-	1	100	-	-	-	-	-	-
	TOTAL	5	4,854	29	28,15	20	19,42	47	45,63	2	1,94

Tabelul 4

Tezaurul de la Bălăneşti: orientarea axelor

Nr. crt.	Împăratul şi membrii familiei imperiale	↑	%	↓	%	↖	%	↗	%	↙	%	↘	%	→	%
1.	Vespasianus	2	20	5	50	-	-	-	-	2	20	1	33,33	1	33,33
2.	Titus	-	-	2	66,66	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.	Domitianus	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100	-	-	-	-
4.	Traianus	1	4	16	64	-	-	-	-	8	32	-	-	-	-
5.	Hadrianus	-	-	24	92,31	-	-	-	-	2	7,69	-	-	-	-
6.	Antoninus Pius	5	23,81	15	71,43	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7.	Marcus Aurelius	7	46,66	7	46,66	1	6,66	-	-	-	-	-	-	-	-
8.	Commodus	-	-	1	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.	"Barbară"	-	-	1	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	TOTAL	15	14,56	71	68,93	1	0,97	-	-	11	10,68	1	0,97	1	0,97

Diametrul. În încercarea de a exploata toate detaliile tehnice pe care sistemul nostru de percepţie le poate sesiza, atragem în discuţie acum şi chestiunea diametrului monedei. Acesta depinde, după cum ne dăm noi seama, în primul rând de sistemul monetar de care aparţinea nominalul respectiv, dar şi de acurateţea pe care o cunoştea pregătirea pastilei monetare, dimensiunile ştanţelor şi mecanica loviturii sau loviturilor. Denarii din descoperirea cercetată au diametrele plasate majoritar între 17 mm şi 19 mm (79% – Tabelul 5)[14]. Observaţia aceasta poate fi considerată valabilă pentru denarii din secolele I-II p. Chr., întrucât şi datele privitoare la fiecare perioadă de emisie sunt în mare măsură asemănătoare (vezi Tabelul 5: Titus – 100%, Traianus – 72%, Hadrianus – 76,92%, Antoninus Pius – 90,48%, Marcus Aurelius – 66,66%).

Am încercat, de asemenea, să sesizăm existenţa unei relaţii între diametru şi greutate, însă datele noastre nu par a fi întru totul concludente. Pe de o parte, moneda cea mai grea din tezaur (nr. 86, cu 3,98 g) are diametrul de 20 mm, iar pe de alta, un exemplar cu o pondere destul de ridicată (nr. 98, cu 3,40 g) are un diametru mai mic de 17 mm (16,9 mm). Nu putem trece cu vederea şi faptul că moneda cu cel mai mic diametru (nr. 97, de 16 mm) are greutatea de numai 2,96 g. Se poate constata deci existenţa unei relaţii între greutate şi diametru, care însă poate fi probabil scoasă în evidenţă doar prin examinarea unui volum sporit de monedă.

[14] V. Mihailescu-Bîrliba, *op.cit.*, în *MemAntiq*, 4-5, 1972-1973 (1975), p. 130-131; idem, *loc.cit.*, în *ArhMold*, 14, 1991.

Tabelul 5

Tezaurul de la Bălăneşti: structura diametrelor.

Nr. crt.	Împăratul şi membrii familiei imperiale	Diametre între 16,4 mm şi 19 mm	%	Diametre între 17 mm şi 19 mm	%	Diametre între 19 mm şi 21 mm	%	Diametrul maxim (mm)	Diametrul minim (mm)
1.	Vespasianus	-	-	6	60	4	40	19,8	17
2.	Titus	-	-	3	100	-	-	18,9	18
3.	Domitianus	-	-	1	100	-	-	17,8	-
4.	Traianus	-	-	18	72	7	28	21	17,6
5.	Hadrianus	1	3,85	20	76,92	5	19,23	20,1	16,4
6.	Antoninus Pius	1	4,76	19	90,48	1	4,76	20	16,7
7.	Marcus Aurelius	3	20	10	66,66	2	13,33	19,5	16
8.	Commodus	-	-	1	100	-	-	17,8	-
9.	„Barbară"	-	-	1	100	-	-	18,4	-
	TOTAL	5	4,85	79	76,70	19	18,45	21	16

Identificarea monedelor. Pentru identificarea monedelor de la Bălăneşti am folosit cataloagele Cohen, BMC, RIC şi Hill, între care nu am întâlnit deosebiri esenţiale, iar atunci când am constatat unele diferenţe, le-am evidenţiat la cazul respectiv. Bineînţeles, pentru emisiunea din Lycia am utilizat alte surse de identificare, iar pentru piesa „barbară" s-a încercat doar găsirea analogiilor cele mai potrivite în cataloagele menţionate.

Contramărci. Nu există decât o singură incizie, adâncă şi de formă semicirculară, la una din emisiunile lui Vespasianus (nr. 3). Ea nu reprezintă un caz excepţional, nici prin formă, nici din punct de vedere cronologic.

*

Câteva concluzii de natură numismatică şi istorică pot fi propuse acum, ajunşi la sfârşitul prezentării datelor pe care le avem despre tezaurul de la Bălăneşti. Prin structura sa, depozitul nostru face parte din seria de tezaure cu monede romane de argint, de tipul emisiuni republicane/Marcus Antonius/Nero – Marcus Aurelius/Commodus/Septimius Severus, adică între limitele marcate de cele două mari reforme monetare care au afectat denarul. La acestea se adaugă importanta observaţie consemnată în rândurile precedente despre nerecuperarea integrală a descoperirii. Deci, pentru a recapitula, nerecuperarea totală a tezaurului, structura sa, greutatea medie a monedelor, starea lor de conservare şi, în general, toate datele tehnice deţinute de acestea sprijină concluzia amintită că, descoperirea de la Bălăneşti face parte din seria pomenită, bine atestată pentru teritoriul Moldovei, dar şi pentru restul Europei, în intervalul de timp menţionat.

Ţinând seama strict de compoziţia acestui depozit, ale cărui monede se înşiră între 69 şi 181 (Vespasianus-Commodus), suntem în măsură să menţionăm următoarele descoperiri asemănătoare din teritoriul cuprins între Carpaţi şi Prut: Bălăneşti I – 1947 (Commodus), Bârgăuani (180 sau 183), Ciumaşi (Commodus), Costeşti II – 1948 (Commodus), Costişa I – 1935 (Commodus), Fedeleşeni (183 ?), Gherăieştii Noi (184-185), Gura Văii I – 1935 (Commodus), Muncelul de Sus III – 1976 (183), Parava I – 1937 (183-184), Pocreaca (180), Rediu (183), Sascut (187), Socea I – 1943 (183), Socea II – 1970 (184), Strunga II – 1933 ? (Commodus), Văleni (180) şi Vlădiceni (181-182)[15].

Din cele cunoscute de către noi, cea mai mare parte dintre tezaurele de mai sus nu au fost recuperate integral sau au fost pierdute total şi ni s-au transmis doar date foarte superficiale despre ele. Drept urmare, din 18 tezaure încheiate cu emisiuni din timpul lui Commodus numai 10 sunt mai bine cunoscute, 8 dintre ele încadrându-se printre cele cu informaţii incerte (Bălăneşti I, Ciumaşi, Costeşti II, Costişa I, Fedeleşeni, Gura Văii I, Strunga II şi Văleni).

Dacă, însă, atragem în discuţie toate tezaurele descoperite în acest spaţiu şi care fac parte din marea serie încheiată cu emisiuni Nero – Septimius Severus, numărul acestor depozite este foarte ridicat.

---

[15] Idem, *La monnaie romaine*, p. 88-90 (tab. XV), 254-255, 259-261, 264, 267, 274, 281-284 şi 287-288; idem, *Noi consideraţii privind tezaurul de la Bîrgăoani*, în *Carpica*, 14, 1982, p. 57-63; idem, *op.cit.*, în *ArhMold*, 14, 1991, p. 57-65; Ş. Sanie, S. Sanie şi M. Cojocaru, *Tezaurul de la Muncelul de Sus şi unele probleme ale circulaţiei monetare romane în Moldova*, în *CercetIst*, 11, 1980, p. 249-268; V. Mihailescu-Bîrliba, E. Nicolae, C. Asăvoaie, *Descoperiri monetare din Moldova, III*, în *ArhMold*, 22, 1999 (2002), p. 225-229; B. Mitrea şi V. Mihailescu-Bîrliba, *Un tezaur roman puţin cunoscut: Văleni, jud. Neamţ*, în *Simpozion de numismatică dedicat împlinirii a patru secole de la prima unire a românilor sub Mihai Vodă Viteazul, Chişinău, 28-30 mai 2000*, Edit. Enciclopedică, Bucureşti, 2001, p. 63-72.(ms.).

Arealul în care s-a făcut descoperirea noastră este foarte bogat în aşezări autohtone şi materiale romane, inclusiv monede, datate în secolele II-III. În primul rând, trebuie amintit depozitul găsit tot la Bălăneşti, cu prilejul unor lucrări agricole, în anul 1947 şi din care nu s-au putut salva decât 12 denari din secolele I-II p. Chr. (Commodus)[16]. Pe teritoriul satului învecinat, la Vlădiceni, încă din anul 1951, cu prilejul construirii unui pod, s-a găsit un alt tezaur de denari romani, din care s-au salvat 74 de exemplare: 1 Vespasianus (Titus), 2 Domitianus, 9 Traianus, 12 Hadrianus (1 Sabina, 1 Lucius Aelius), 27 Antoninus Pius (7 Marcus Aurelius), 7 Faustina I, 8 Marcus Aurelius (3 Divus Antoninus Pius, 1 Lucius Verus), 5 Faustina II, 1 Commodus (181-182), 1 „barbară", 1 neidentificată[17]. Şi alte descoperiri monetare romane, tezaure sau izolate (întâmplătoare sau din timpul explorărilor arheologice), au mai fost documentate atât pe teritoriul satelor amintite, cât şi al comunei de care aparţin (Bârgăuani), ori din imediata vecinătate. Amintim dintre acestea, Bârgăuani, Bozieni, Dragomireşti, Dulceşti, Făurei, Războieni, Talpa, Văleni etc. Ele s-au ivit în preajma sau chiar în numeroasele staţiuni datate în secolele II-III, care împânzesc toată microzona.

CATALOGUL MONEDELOR[18]

Vespasianus

1. AR. 3,11 g; 17,5 mm; ↙; conservare slabă. BMC, 26, 69-70; RIC, 10, 69-71.
2. AR. 3,21 g; 17 mm; ↙; conservare slabă. Cohen^2, 45; BMC, 64; RIC, 42, 72-73.
3–4. AR. 3,16 g; 19,2 mm; ↑; conservare slabă; pe avers, în câmp, se află o incizie semicirculară, adâncă; 3,06 g; 18,7 mm; ↑; conservare slabă. Cohen^2, 387; BMC, 98; RIC, 65, 73 (ultima parte a anului).
5. AR. 3,18 g; 19,8 mm; ↓; conservare slabă. RIC, 67 var. (CENS în loc de CEN), 73 (ultima parte a anului).
6. AR. 3,03 g; 18,7 mm; ↓; conservare foarte slabă. Cohen^2, 125; BMC, 200; RIC, 103, 77-78.
7. AR. 3,05 g; 18,8 mm; ↓; conservare foarte slabă. Cohen^2, 222; BMC, 276; RIC, 124 (a), 75-79.
8. AR. 3,02 g; 18,9 mm; ↓; conservare slabă. Cohen^2, 29; BMC, 295; RIC, 131 (b), 78, 79.

Vespasianus: Domitianus

9. AR. 2,91 g; 19,5 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 51; BMC, 234; RIC, 241, 77-78.
10. AR. 3,18 g; 19,2 mm; →; conservare bună. Cohen^2, 49; BMC, 240; RIC, 242, 77-78.

Titus

11. AR. 3,12 g; 18 mm; ↓; conservare slabă. Cohen^2, 318; BMC, 66; RIC, 25^a, 80 (1 ianuarie – 1 iulie).

Titus: Domitianus

12. AR. 3,05 g; 18 mm; ↓; conservare foarte slabă. Cohen^2, 390; BMC, 88; RIC, 49, 80 (sfârşit).
13. AR. 3,14 g; 18,9 mm; ↘; conservare bună. BMC, 98; RIC, 51, 80 (sfârşit).

Domitianus

14. AR. 3,48 g; 17,8 mm; ↙; conservare bună. Cohen^2, 273; BMC, 187; RIC, 166, 92.

Traianus

15. AR. 3,32 g; 18 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 212; BMC, 29; RIC, 2, 98-99; Hill, 53, 99 (emisiunea a 4-a).
16. AR. 3,25 g; 18,9 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 234; BMC, 86; RIC, 49, 101-102; Hill, 94, 101.
17. AR. 2,64 g; 18,8 mm; ↓; conservare bună. BMC, 123; RIC, 61, 101-102; Hill, 129, 102 (emisiunea a 7-a).
18–20. AR. 3,10 g; 19,5 mm; ↙; conservare bună; 3,06 g; 20 mm; ↙; conservare bună; 2,97 g; 19 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 87; BMC, 306; RIC, 122, 103-111; Hill, 466, 107 (emisiunea a 14-a).

---

[16] B. Mitrea, *Contribuţii numismatice la istoria triburilor daco-getice din Moldova în a doua jumătate a secolului al II-lea e.n.*, în *SCIV*, 7, 1956, 1-2, p. 161 şi 167; idem, *La migration des Goths reflétée par les trésors de monnaies enfouis en Moldavie*, în *Dacia*, N.S., 1, 1957, p. 231; V. Mihailescu-Bîrliba, *op.cit.*, în *MemAntiq*, 2, 1970, p. 308; idem, *La monnaie romaine*, p. 254, nr. 21.

[17] D. Tudor, *Tezaurul de denari imperiali romani de la Munteneşti (Com. Buhăeşti, Raionul Negreşti, Regiunea Iaşi)*, în *SCŞIaşi*, 5, 1954, 3-4, p. 386; C. Matasă şi B. Mitrea, *Cîteva tezaure şi descoperiri monetare în regiunea Bacău*, în *SCN*, 1, 1957, p. 475; V. Mihailescu-Bîrliba, *op.cit.*, p. 288, nr. 272; idem, *op.cit.*, în *MemAntiq*, 2, 1970, p. 316.

[18] Monedele sunt ordonate potrivit catalogului RIC.

21. AR. 3,29 g; 18,2 mm; ↓; conservare bună. BMC, 401; RIC, 125, 103-111.
22. AR. 3,04 g; 21 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 74; BMC, 328; RIC, 128, 103-111; Hill, 456, 107 (distribuția a 3-a).
23. AR. 3,37 g; 18,3 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 89; BMC, 297; RIC, 142, 103-111; Hill, 489, 109 (emisiunea a 16-a).
24. AR. 2,87 g; 18,9 mm; ↓; conservare bună. BMC, 196; RIC, 173, 103-111; Hill, 281, 106 (emisiunea a 12-a).
25-26. AR. 3,27 g; 18,5 mm; ↙; conservare bună; 3,28 g; 18,8 mm; ↓; conservare slabă. Cohen^2, 417; BMC, 216; RIC, 187, 103-111; Hill, 212, 105 (*decennalia*).
27. AR. 2,94 g; 19,3 mm; ↙; conservare slabă. Cohen^2, 5 var.; BMC, 465 var.; RIC, 242, 112-114; Hill, 536, 112 (emisiunea a 18-a).
28. AR. 3,03 g; 19,5 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 372; BMC, 415, 112-117; RIC, 269, 112-114; Hill, 617, 114 (emisiunea a 20-a).
29. AR. 3,06 g; 19 mm; ↙; conservare slabă. Cohen^2, 558; BMC, 452, 112-117; RIC, 292, 112-114; Hill, 618, 114 (emisiunea a 20-a).
30. AR. 3,10 g; 19,3 mm; ↙; conservare bună. BMC, 461, 112-117; RIC, 295, 112-114; Hill, 580, 113 (emisiunea a 19-a).
31. AR. 3,23 g; 18,2 mm; ↓; conservare bună. BMC, 672, 112-117; RIC, 318, 114-117; Hill, 709, 116 (emisiunea a 22-a).
32-33. AR. 3,55 g; 18,5 mm; ↓; conservare bună; 3,17 g; 19 mm; ↙; conservare slabă. Cohen^2, 190; BMC, 616, 112-117; RIC, 331, 114-117.
34-35. AR. 3,10 g; 18,2 mm; ↓; conservare slabă (se exfoliază); 3,08 g; 18,3 mm; ↓; conservare bună. BMC, 626, 112-117; RIC, 343, 114-117 (nr. 34 este hibrid, conform cu identificarea din BMC: *av.* 616; *rv.* 594).
36. AR. 3,30 g; 19,1 mm; ↙; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 274; BMC, 559, 112-117; RIC, 355, 114-117; Hill, 744, 116 (emisiunea a 23-a).
37. AR. 3,22 g; 18,5 mm; ↓; conservare bună. BMC, 640, 112-117; RIC, 361, 114-117.
38. AR. 3,35 g; 18,3 mm; ↓;conservare satisfăcătoare. BMC, 607, 112-117; RIC, 365, 114-117; Hill, 764, 117.

Traianus: Lycia

39. AR (denar). 3,12 g; 17,6 mm; ↑; conservare bună.
Av. Capul laureat al împăratului spre dreapta. AYT KAIC NEP TPAIA-NOC CEB ΓEPM.
Rv. Două lire alăturate, suprapuse de un strigid. ΔHM.EΞ - [YΠAT B sau Γ].
Cf. B. V. Head, *Historia numorum. A Manual of Greek Numismatics*, The Clarendon Press, Oxford, 1887, p. 576; BMC, 9; *Auktion 92 Münzen der Antike, 4. und 5. Juni 1999, Numismatik Lanz München*, München, 1999, p. 56, nr. 541 şi Tf. 21/541 (drahmă).

Hadrianus

40. AR. 3,22 g; 18,5 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 877; BMC, 74; RIC, 42 (b), 118.
41. AR. 3,10 g; 18 mm; ↙; conservare slabă. Cohen^2, 1072; BMC, 111; RIC, 67 (a), 119-122; Hill, 207, 121 (emisiunea a 8-a).
42. AR. 2,31 g; 19 mm; ↙; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 1107; BMC, 150; RIC, 76 (c), 119-122; Hill, 267, 125 (emisiunea a 12-a).
43. AR. 2,45 g; 18,8 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 1119; BMC, 152; RIC, 80 (a), 119-122; Hill, 235, 123 (emisiunea a 10-a).
44. AR. 2,90 g; 19 mm; ↓; conservare slabă. Cohen^2, 1114; BMC, 162; RIC, 81 (a), 119-122; Hill, 169, 120 (emisiunea a 7-a).
45. AR. 3,16 g; 18,8 mm; ↓; conservare bună. BMC, 192; RIC, 94 (a), 119-122; Hill, 208, 121 (emisiunea a 8-a).
46. AR. 3,13 g; 18,9 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 1153; BMC, 211; RIC, 100 (a), 119-122; Hill, 268, 125 (emisiunea a 12-a).
47. AR. 2,95 g; 18,1 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 1174; BMC, 247; RIC, 113 (b), 119-122; Hill, 215, 122 (emisiunea a 9-a).
48. AR. 3,12 g; 20,1 mm; ↓; conservare slabă. Cohen^2, 815; BMC, 277; RIC, 126 (a), 119-122; Hill, 262, 124 (emisiunea a 11-a).
49. AR. 2,96 g; 19,4 mm; ↓; conservare foarte slabă. Cohen^2, 315; BMC, 334; RIC, 147 (c ?), 125 (sfârşit) – 128 (început); Hill, 298, 126 (emisiunea a 13-a).
50-51. AR. 2,91 g; 19,1 mm; ↓; conservare bună; 2,76 g; 18,4 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 353; BMC, 356; RIC, 160 (c), 125 (sfârşit) – 128 (început); Hill, 344, 128 (emisiunea a 15-a).
52-53. AR. 3,19 g; 19,3 mm; ↓; conservare bună; 3,26 g; 17,6 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 328; BMC, 391; RIC, 172 (c), 125 (sfârşit) – 128 (început); Hill, 297, 126 (emisiunea a 13-a).
54. AR. 3,18 g; 18,4 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 335; BMC, 396; RIC, 173 (d), 125 (sfârşit) – 128 (început); Hill, 330, 127 (emisiunea a 14-a).

55. AR. 3,16 g; 19,1 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 392; BMC, 405; RIC, 176 (d), 125 (sfârşit) – 128 (început); Hill, 370 var. (la Sabina), 128 (?).
56. AR. 3,31 g; 18,3 mm; ↓; conservare slabă. Cohen^2, 172; BMC, 595; RIC, 230 (a), 134-138; Hill, 574, 135 (emisiunea a 23-a).
57. AR. 3,24 g; 18,6 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 602; BMC, 606; RIC, 233 (a), 134-138; Hill, 523, 133 (emisiunea a 21-a).
58. AR. 3,34 g; 17,3 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 966; BMC, 680; RIC, 256 (d), 134-138; Hill, 834, 137 (emisiunea a 26-a).
59. AR. 3,08 g; 18 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 99; BMC, 797, 132-134; RIC, 297 (a), 137-138; Hill, 632, 136 (emisiunea a 24-a).
60. AR. 3,23 g; 18,8 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 805; BMC, 837, 132-134; RIC, 302 (a), 134-138; Hill, 637, 136 (emisiunea a 24-a).
61. AR. 3,04 g; 18,4 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 1270; BMC, 883, 132-134; RIC, 326 (d), 134-138; Hill, 727, 136 (comemorativă a III-a).
62. AR. 3,12 g; 17 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 1260; BMC, 889, 132-134; RIC, 327 (d), 134-138; Hill, 728, 136 (comemorativă a III-a).

Hadrianus: Sabina

63. AR. 3,12 g; 17,7 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 73; BMC, 944; RIC, 396, 128-137; Hill, 641, 136 (emisiunea a 24-a).

Hadrianus: Lucius Aelius caesar

64. AR. 3,03 g; 16,4 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 53; BMC, 972; RIC, 432, 137; Hill, 793, 137 (emisiunea a 25-a).
65. AR. 3,44 g; 17,2 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 55; BMC, 979; RIC, 435 (a), 137; Hill, 813, 137 (adoptarea lui Aelius - II).

Antoninus Pius

66-67. AR. 3,01 g; 19 mm; ↓; conservare satisfăcătoare; 3,08 g; 18 mm; ?; conservare slabă. Cohen^2, 226; BMC, 521; RIC, 129, 145-161.
68. AR. 3,08 g; 18,6 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 617; BMC, 754; RIC, 217, 151-152.
69. AR. 3,13 g; 18,7 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 826; BMC, 757; RIC, 218, 151-152.
70. AR. 3,16 g; 18 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 290; BMC, 786; RIC, 221, 152-153.
71. AR. 2,81 g; 17,7 mm; ↑; conservare slabă; **copie „barbară" ?** Cohen^2, 292; BMC, 832; RIC, 239, 154-155.
72. AR. 2,93 g; 18,5 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 292; BMC, 832; RIC, 239, 154-155.
73. AR. 2,86 g; 18,7 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. BMC, 856; RIC, 248, 155-156.
74. AR. 3,08 g; 18,2 mm; ↑; conservare bună. Cohen^2, 1021; BMC, 878; RIC, 262, 156-157.
75. AR. 2,83 g; 17,7 mm; ↑; conservare slabă. Cohen^2, 1039; BMC, 908; RIC, 275, 157-158.
76. AR. 3,04 g; 17,1 mm; ↑; conservare slabă. Cohen^2, 573; BMC, 981; RIC, 301, 159-160.
77. AR. 3,43 g; 18,9 mm; ↑; conservare slabă; aspect "barbarizat". Cohen^2, 741; BMC, 988 (?); RIC, 304 sau 305 (?), 159-160.

Antoninus Pius: Faustina I

78. AR. 3,10 g; 16,7 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 215; BMC, 136, 139-140; RIC, 338, 139-141; Hill, 342, 141 (emisiunea a 13-a).
79. AR. 3,02 g; 18 mm; ↓; conservare slabă. Cohen^2, 93; BMC, 393; RIC, 358, după 141.
80. AR. 3,02 g; 17,8 mm; ↓; conservare slabă. Cohen^2, 108; BMC, 435; RIC, 368, după 141.
81-82. AR. 3,43 g; 17 mm; ↓; conservare slabă; 3,14 g; 17,6 mm; ↓; conservare foarte slabă. Cohen^2, 124; BMC, 450; RIC, 373, după 141.
83. AR. 3,39 g; 18 mm; ↓; conservare slabă. Cohen^2, 175; BMC, 474; RIC, 384 (a), după 141.

Antoninus Pius: Marcus Aurelius caesar

84. AR. 3,47 g; 17,6 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 628; BMC, 698 var.; RIC, 446, 148-149.
85. AR. 2,88 g; 17,5 mm; ↓; conservare bună. RIC, 447, 148-149.
86. AR. 3,98 g; 20 mm; ↓; conservare slabă. Cohen^2, 702 var.; BMC, 869 var.; RIC, 466 (b), 155-156.

Marcus Aurelius

87. AR. 2,73 g; 17,8 mm; ↑; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 37; BMC, 209 var.; RIC, 64, 162 (decembrie)-163 (decembrie).
88. AR. 3,17 g; 17,3 mm; ↓; conservare bună. Cohen^2, 7; BMC, 271 var.; RIC, 79, 163 (decembrie)-164 (decembrie).

89. AR. 3,30 g; 16,5 mm; ↑; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 10; BMC, 365; RIC, 121, 164 (decembrie)-165 (august).
90. AR. 3,36 g; 18,8 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 474; BMC, 359; RIC, 125, 164 (decembrie)-165 (august).
91. AR. 3,28 g; 18,8 mm; ↑; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 878; BMC, 406, 165-166; RIC, 163, 166 (vară)-166 (decembrie).
92. AR. 2,86 g; 18,1 mm; ↓; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 899; BMC, 467, 167-168; RIC, 191, 168 (februarie-decembrie).
93. AR. 3,08 g; 19,3 mm; ↖; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 133; BMC, 537; RIC, 233, 170 (decembrie)-171 (decembrie).
94. AR. 3,39 g; 18,6 mm; ↑; conservare satisfăcătoare. BMC, 555; RIC, 261, 171 (decembrie)-172 (decembrie).
95. AR. 3,16 g; 18,2 mm; ↑; conservare satisfăcătoare. Cohen^2, 263; BMC, 587; RIC, 287, 173 (decembrie)-174 (iunie).

Marcus Aurelius: Divus Antoninus Pius

96. AR. 3,00 g; 17,6 mm; ↓; conservare bună. BMC, 58; RIC, 336, 161.
97. AR. 2,96 g; 16 mm; ↑; conservare satisfăcătoare. BMC, 71; RIC, 441, 161.

Marcus Aurelius: Lucius Verus

98. AR. 3,40 g; 16,9 mm; ↓; conservare slabă. Cohen^2, 229; BMC, 282; RIC, 515, 163 (decembrie)-164 (decembrie).

Marcus Aurelius: Commodus

99. AR. 3,04 g; 18,6 mm; ↓; conservare foarte bună. Cohen^2, 775; BMC, 801; RIC, 666, 179 (primăvară).

Marcus Aurelius: Faustina II

100. AR. 3,09 g; 17,8 mm; ↓; conservare slabă. Cohen^2, 221; BMC, 156; RIC, 719, 161-176.

Marcus Aurelius: Lucilla

101. AR. 3,09 g; 19,5 mm; ↑; conservare bună. RIC, 788, până în 183.

Commodus

102. AR. 3,27 g; 17,8 mm; ↓; conservare foarte bună. Cohen^2, 307; BMC, 53; RIC, 22, 181.

„Barbară"

103. AR. 2,51 g; 18,4 mm; ↓; conservare slabă. RIC, p. 33-38, 140-141 (*Av.* TRPIII).
Av. Capul laureat al împăratului spre dreapta şi legendă incompletă: ANTONI[N]VS ....POTRPIII.
Rv. Figură feminină drapată, stând în picioare spre stânga, cu o pateră în mâna dreapta şi cu un sceptru în cea stângă AVWNT NAVRIIII.

THE HOARD OF ROMAN COINS FROM BĂLĂNEŞTI (NEAMŢ COUNTY)

SUMMARY

In 1958, one hundred three silver coins were discovered in the village of Bălăneşti (Bârgăuani commune, Neamţ county). The coins are dated between A.D. 69 and 181/183 (Vespasianus-Commodus). Most of them were issued in the period Traianus-Marcus Aurelius (84,466 %) (Table 1). The nucleus of the Bălăneşti hoard is similar to the treasures from Alba Iulia, Iwno, Parava I-1937, Prelasko, Sascut, Silly-Orne and so one (see the footnotes 4-5).

The hoard consists of 101 denarii, one silver coin from Lycia (No. 39) and a "barbarian" denarius (No. 103). The "barbarian" coin is copied after the 2nd c. A. D. denarii (Antoninus Pius or Marcus Aurelius ?) and presumably comes from the Greek towns of the Black Sea coasts (probably from Asia Minor).

The total weight of the coins is of 320.68 g, the average weight being 3.113 g; only for the denarii, the weight is of 315.05 g and the average weight is of 3.119 g (see Table 2). The origin of the coins and the date when they were buried cannot be specified. The hoard belonged to the Free Dacians (see autochthonous sites and others Roman monetary discoveries in this area) and was accumulated in a period of money devaluation, being buried after Septimius Severus' reform, perhaps in the first decades of the 3rd century A. D.